

Domela had het niet zo op Joden

Jan Willem Stutje schreef een biografie van Ferdinand Domela Nieuwenhuis, grondlegger van de arbeidersbeweging. Schokkend: diens antisemitisme.

PAUL ARNOLDUSSEN

‘Pelsjassen’ was één van de scheldwoorden die Ferdinand Domela Nieuwenhuis graag voor Joden gebruikte. Helder en direct schrijft Jan Willem Stutje, eerder biograaf van communistenleider Paul de Groot en trotskistische econoom Ernst Mandel, het op: ‘Joodse socialisten waren rond 1890 met een lantaarntje te zoeken, zelfs in Amsterdam, de stad waar ruim vijftigduizend Joden woonden. En dat was mede om wat Domela niet uitsprak maar wel bedoelde: Joden waren in de SDB niet zo welkom. Domela hield niet van Joden.’

Die SDB, dat was Domela Nieuwenhuis’ Sociaal Democratische Bond, de eerste socialistische groepering die voet aan de grond kreeg. Later, in de SDAP, speelden Joden een meestal

vanzelfsprekende rol, maar wat zouden ze aansluiten bij die SDB, waarvan het huisorgaan, *Recht voor Allen*, het had over effectenhandelaren als ‘joodjes met hun bleke schoeljeachtige tronies’, Zandvoort een Jodenbadplaats noemde en het klassenvijandige dagblad *Algemeen Handelsblad* beschuldigde van een ‘schooierig smousenliberalisme.’

De Haagse Joodse boekverkoper Hans Jacoby noemde de vooroorlogse oude vormen en gedachten eens ‘het gezellige antisemitisme’, maar hier begint de gezelligheid toch, om het zachtjes te zeggen, te ontwaarden.

Het antisemitisme was, schrijft Stutje in zijn onlangs verschenen *Domela Nieuwenhuis: een romantisch revolutionair*, ‘zonder het van de daken te schreeuwen bon ton’ in het welgestelde Amsterdamse milieu waar Domela Nieuwenhuis uit voortkwam. Daar is met enige moeite enig begrip voor op te brengen, maar, schrijft Stutje: ‘Het antisemitisme van Domela ging in ieder geval verder. Het was bewust en modern en hij gebruikte het als retorisch argument om het publiek te beïnvloeden.’

Op een terras ligt Stutje dat toe. Domela Nieuwenhuis wilde er politiek garen bij spinnen. Door jodendom en kapitalisme op één hoop te gooien wilde hij profiteren van het bestaan-

Ferdinand Domela Nieuwenhuis

FOTO STADSARCHIEF AMSTERDAM

de antisemitisme. En hij leerde het niet af. Nog in 1912 schreef hij dat als de joden ‘gelijkberechtigd met de andere rassen willen leven’ zij moesten ophouden ‘te klieken in hun getto, in de handel steeds hun natie voor te

trekken en zorgvuldig elke rasvermenging te voorkomen’.

Die Jodenhaat van Domela Nieuwenhuis is eerder gemeld, maar met weinig nadruk. Waarom dringt dat niet door? Stutje: “Het is ongemakke-

lijk. Willem Vliegen, geestverwant en vertrouweling van Domela Nieuwenhuis en later voorman van de SDAP, had het in zijn blad *De Volkstribuun* steevast over geldjoden, pelsjassen en smousen. Vliegen vond een uitstekend biograaf in Jos Perry, maar hierover vind ik in zijn boek wel erg weinig terug. Hoe dat komt? Ik vrees dat de biograaf niet graag bijt in de hand die hem voedt.”

Antisemitisme was destijds nogal algemeen. Stutje: “Antirevolutionair voorman Abraham Kuyper was een onversneden antisemiet. Maar wij zijn van een generatie die denkt dat het racisme, het antisemitisme, van rechts komt. Dat is een leugen. Het komt evenzeer van links. Daar zouden we het wel eens over mogen hebben.”

Op het Nassauplein staat het standbeeld van Domela Nieuwenhuis, gemaakt door Johan Polet, die later nog naar het pijpen van de nazi’s danste. Een toelichtend bordje ontbreekt, daar kunnen we dus niet het woord ‘antisemiet’ aan toevoegen. Maar ik kan er niet meer langsfietsen zonder aan die pelsjassen te denken.

Jan Willem Stutje: *Ferdinand Domela Nieuwenhuis: een romantisch revolutionair*. Uitgeverij Atlas/Contact, € 34,95.